

NÁSTIN VÝVOJE ANALYTICKO KRITICKÉHO MYŠLENÍ V ČESKÉ HUDEBNÍ VĚDĚ OBDOBÍ 1918-1939

Miloš HONS(Česká republika)

Résumé

Nástin vývoje analyticko kritického myšlení v české hudební vědě období 1918-1939

Miloš Hons

Analytickokritické myšlení zaujímalo ve vývoji české hudební vědy významné postavení. Dotýkalo se nejen samotného formování hudebněteoretických disciplín, ale hrálo důležitou roli zejména v estetickém hodnocení české moderní hudby. Na počátku 20. století byla hudební analýza v některých nejvypjatějších obdobích zmanipulována jako metoda, dokládající pozitivní či negativní jevy či tendence v hudební tvorbě. Týkalo se to zejména hodnocení tvorby Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka, a dále hodnocení originální hudební řeči Leoše Janáčka a modernismu Dvořákových žáků Vítězslava Nováka a Josefa Suka.

Po vzniku samostatné republiky v roce 1918 ovlivnily novou generaci vědců projevy stylového pluralismu meziválečné hudební avantgardy, přinášející do metodiky analýzy nové podněty. Pod vlivem koncepce tzv. dynamismu, psychologismu a zejména strukturalismu se v průběhu 20. a 30. let 20. století obohacoval a inovoval tradiční model motivickotematické analýzy o nové aspekty, vedoucí k semantické a semiotické stránce hudební struktury.

SUMMARY

Outline in the development of analytical and critical thinking in Czech music theory in the period 1918-1939.

Miloš Hons

Analytical and critical thinking occupied in the development of Czech musicology important position. Affects the formation of not only the disciplines of music theory, but played an important role, particularly in the aesthetic evaluation of modern Czech music. At the beginning of the 20th century was a musical analysis of the most tense periods manipulated by some as a method of documenting the positive or negative effects or trends in music. This concerned in particular the evaluation of Bedřich Smetana and Antonin Dvořak, and evaluation of an original musical language of Leoš Janacek and modernism of Dvořak's pupils Vítězslav Novák and Josef Suk. After the establishment of an independent republic in 1918, influenced a new generation of scientists stylistic manifestations of pluralism interwar avant-garde music, bringing in the methodology of analysis of new initiatives. Under the influence of the concept of dynamism, especially psychology and structuralism in the 20th and 30s of the 20th century enriched and innovated the traditional model of thematic analysis of new developments leading to the semantic and semiotic structures of compositions.

Analýza a v širším slova smyslu analytickokritické myšlení zaujímaly ve vývoji české hudební vědy významné postavení. Dotýkalo se nejen samotného formování hudebněteoretických disciplín (především moderní nauky o hudebních formách a hudební tektonice, harmonii a kontrapunktu), ale hrálo důležitou roli zejména v estetickém hodnocení rodící se české moderní hudby s Bedřichem Smetanou počínaje. Kromě Smetany byla hlavní pozornost věnována tvorbě následující generace významných skladatelů, jejichž tvorba se v některých případech dostávala i za „domácí hranice“. Týká se to zejména tvorby Antonína Dvořáka a Leoše Janáčka, a dále Zdeňka Fibicha, Josefa Bohuslava Foerster, a

Vítězslava Nováka, Josefa Suka, Otakara Ostrčila a Karla Kovařovice. Tendence zvýraznit zásluhu Smetany jako hlavního tvůrce moderní české hudby vedly na počátku 20.století ke kritickým výpadům Zdeňka Nejedlého jako hlavní osobnosti „smetanovského tábora“ a jeho některých žáků a univerzitních kolegů proti tvorbě Dvořákově a jeho žáků Nováka a Suka. Docházelo tak k projevům, kdy hudební analýza byla v některých nejvypjatějších momentech zmanipulována jako metoda, dokládající pozitivní či negativní jevy či tendence v hudební tvorbě. Svědčí o tom i druhá důležitá složka každého oboru a sice její terminologický aparát. Ve zmíněných obdobích vzniká takto řada novotvarů, *-ismů*, které měly, mimo jiné, vyjádřit též charakter hudební struktury, označený jako *wagnerismus, italianismus, meyerbeerismus, primitivismus, naturalismus, eklekticismus* atp.

V prvním dvacetiletí 20.století se v tisku odehrávaly tvrdé polemiky celospolečenského dosahu, které rozdělily odbornou hudební veřejnost na dva radikálně opoziční tábory. Skupina absolventů pražské univerzity v čele se Zdeňkem Nejedlým, Vladimírem Helfertem, Otakarem Zichem a Josefem Bartošem navazovala na Hostinského ideu hudebního "pokroku" a v duchu normativní ideologie propagovala jedinou umělecky hodnotnou vývojovou linii české hudby, navazující na tzv. novoněmeckou školu v čele s Richardem Wagnerem a Franzem Liszem. Tuto linii představovala tvorba Smetany - Fibicha - Foerster - Ostrčila. Na obranu "zavržených" skladatelů, tedy Dvořáka, Suka, Nováka a Janáčka se postavili zejména hudební teoretici a profesori pražské konzervatoře Karel Knittl, Karel Stecker, Karel Hoffmeister, Václav Štěpán a hudební publicisté a skladatelé, shromážděním kolem časopisu Hudební revue, jako Ladislav Vycpálek, Rudolf Zamrzla, Josef Boleška, Boleslav Kalenský a Otakar Šourek. Toto rozštěpení dalo vznik dvěma ideově vyhraněným hudebním časopisům Smetana a Hudební revue, jejichž stránky hlavně z období 1910-1920 jsou dodnes zajímavým, cenným a mnohdy i smutným svědectvím demagogických předpojatostí osobností české univerzitní hudební vědy. Nekritické povyšování tvorby Fibicha a Foerster a zároveň příkré odsuzování Dvořáka, Suka, Nováka a Janáčka se nedotýkalo jen časopiseckých studií, ale promítlo se i do koncepcí řady nových monografií, či celoživotních odborných zaměření některých vědců (viz Otakar Šourek a jeho celoživotní dvořákovský výzkum).

Po vzniku samostatné republiky v roce 1918 došlo k rozpadu těchto antagonistických skupin a v roce 1920 zanikly také oba časopisy. Novou generaci vědců a kritiků ovlivnily a zaujaly, více než nacionalistická řevnivost a "stranickost", projevy stylového pluralismu meziválečné hudební avantgardy, přinášející do metodiky analýzy nové podněty. Zatímco Zdeněk Nejedlý zůstal ve svém pohledu na Fibichovu a Ostrčilovu tvorbu a soudobou sovětskou hudbu v intencích historickoobsahového výkladu děl, Otakar Zich, na základě výzkumu v oblasti hudebního vnímání, završil své analytické bádání o Smetanových symfonických básních skvělými tektonickými analýzami. Vladimír Helfert po odchodu na Masarykovu univerzitu v Brně a pod vlivem analytického studia Janáčkovy tvorby a české barokní hudby směřoval k rozkrývání stylové podstaty hudebního myšlení. Pod vlivem tzv. nových koncepcí dynamismu, psychologismu a zejména strukturalismu se v průběhu 20. a 30.let obohacoval a inovoval tradiční model

motivickotematické analýzy o nové aspekty, vedoucí k semantické a semiotické stránce hudební struktury. Svědčí o tom zejména spisy a studie Josefa Huttera, Václava Štěpána, Bohuslava Martinů a tvůrce moderní české hudební teorie Karla Janečka, publikovaných v nově koncipovaných hudebních časopisech Tempo (1921-1948), Hudební rozhledy (1924-1925 Brno), Klíč (1930-34) a Rytmus (1935-1947).